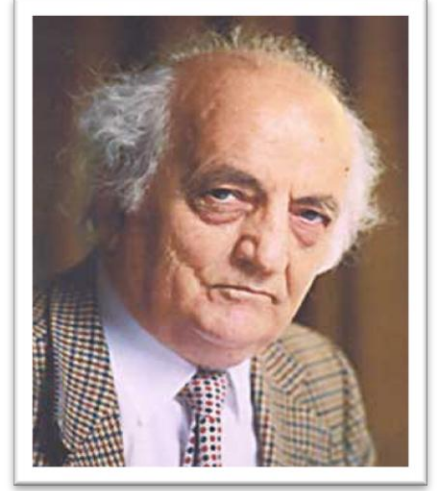

PROF. DR. FUAT SEZGİN

Dünya'nın önde gelen **bilim tarihçilerinden Prof. Dr. Fuat Sezgin**, 24 Ocak 1924'te Bitlis'te doğdu. **1943-1951** yılları arasında **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsü**'nde, "**İslami Bilimler ve Oryantalizm**" alanında öncü bir yere sahip olan **Alman oryantalist Hellmut Ritter** (1892 - 1971)'in yanında öğrenim gördü. **Hocası**'nın, bilimlerin temelini, "**İslam bilimleri**"ne dayandığını söylemesiyle bu alana yöneldi. **Fuat Sezgin Hoca**, o günleri şöyle anlatıyor:

"**Hocam** bir gün bana sordu; kaç saat çalışıyorsunuz? Ben, günde **13-14 saat çalışıyorum** dedim. 'Ne, dedi. Bu tempoyla bir bilim adamı olamazsınız. Eğer bilim adamı olmak istiyorsanız bunu çok daha artırmalısınız' dedi. O, günde 24 saat çalışırdı. Günler uzun olsaydı, daha çok çalışacaktı. Ben ondan sonra çalışmamı, **17 saate çıkardım**. Bu, 70 yaşına girinceye kadar devam etti. 70 yaşından sonra, çalışmamı, bir iki saat azalttım. Aşağı yukarı, 13-14 saat çalışmaya gayret ediyordum."

1951'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirdikten sonra, Arap Dili ve Edebiyatı üzerinde doktora yaptı. 1954'te Arap Dili ve Edebiyatı bölümünde, "Buhari'nin Kaynakları" adlı doktora tezini tamamlayarak doçent oldu. Bu teziyle o, hadis kaynağı olarak İslam kültüründe önemli bir yere sahip olan Buhari(810-870)'nin, bilinenin aksine sözlü kaynaklara değil, "yazılı kaynaklara dayandığı" tezini ortaya attı. Bu yazılı kaynakların, İslam'ın erken dönemine; hatta 7. yüzyıla kadar geri gittiğini ortaya koydu. Bu tez, Avrupa merkezli oryantalist çevrelerde hala tartışılmaktadır.

Fuat Sezgin Hoca, Doğu Bilimi ve Türkoloji üzerine çalışmalar yapan bilim adamı Alman Carl Brockelmann'in (1868-1956); "Arap Edebiyatı Tarihi" ve "İslam Milletleri ve Devletleri Tarihi" gibi çalışmalarındaki eksiklikleri fark etmiş ve bunları tamamlamak maksadıyla, 1954 yılında İslam Bilim Tarihi ile ilgilenmeye başlamıştır.

Fuat Sezgin Hoca, 1960–61 yıllarında, Almanya'ya gitti. Frankfurt Üniversitesi'nde ilkin misafir doçent olarak dersler verdi. 1966 yılında profesör oldu. Bilimsel çalışmalarının ağırlık noktası, "Arap-İslam Kültürü" nün, "tabii bilimler tarihi alanı"dır. 1961 yılında fişlerle başladığı çalışmaları, sesini duyurmaya yetti. 1978 yılında, Kral Faysal mükafatını kazandı. Bu vesileyle Arap dünyasının devlet adamlarıyla tanıştı ve aklından geçen büyük projeyi onlara aktarma imkanı buldu. Düşüncelerinin destek görmesiyle, Fuat Sezgin Hoca, 1982 yılında, J.W.Goethe Üniversitesi'ne bağlı Arap-İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü'nü ve 1983'de de buranın müzesini kurdu. Bu Enstitü'nün, halen direktörlüğünü yürütmektedir. Enstitü'ye bağlı olarak kurduğu müzede, Müslüman bilginler tarafından yapılmış aletlerin ve bilimsel araç ve gereçlerin, yazılı kaynaklara dayanarak yaptırdığı numunelerini(örneklerini) sergilemektedir. Bilimler Tarihi alanında dünyanın sayılı otoritelerinden birisi olan Fuat Sezgin Hoca; Süryanice, İbranice, Latince, Arapça ve Almanca da dahil, 27 dili çok iyi derecede bilmektedir.

O, dünyanın neresinde olursa olsun, "İslam Bilim Tarihi" adına; fizik, kimya, biyoloji, hayvancılık, veterinerlik, ziraat, tıp, astronomi, coğrafya gibi bütün bilim dallarına ait bir eser veya orijinal bir aletin varlığını duyunca; bir dedektif gibi, o eserin peşine düşüyordu. Hiçbir masraftan çekinmeden, gerekirse özel uçakla oraya gidiyor. O kitabın değeri ne olursa olsun alıyor ve bulduğu eseri hemen incelemeye başlıyordu. Enstitü'de yapılan çalışmaları; "Geschichte des

Arabischen Schrifttums"(Arap-İslam İlimleri Mecmuası)nda yayınlıyordu. Böylece bu dergi-ansiklopedi, kısa sürede, dünya çapında bir kaynak haline geldi. Bilim tarihçilerinin temel müracaat kaynağı olan ve en son 15. cildi çıkan bu dev eser; halen iğneyle kuyu kazar gibi yazılmaya devam ediliyor. Bir bibliyografya olarak da görülen bu eser; mevcut en sahit kaynaklarla yazılmış bir "İslam Bilim Tarihi"dir.

Fuat Sezgin Hoca, Enstitü'de bulunan bütün eserleri, kataloglar halinde yayımlayarak, çok önemli bir hizmete daha imza atıyordu. Böylece, "**Wissenschaft und Technik im Islam**" (İslam'da Bilim ve Teknoloji) isimli 5 ciltlik eseri, mükemmel bir özet olarak yayınlanmıştı. 2003 yılında Almanca ve 2004 yılında da Fransızca neşredilen bu muhteşem eserin; 1. cildinde, çok muhtevalı bir giriş ve genel bilim tarihi anlatıldıktan sonra; 2. ciltte astronomi, 3. ciltte coğrafya, denizcilik, saatler, optik ve geometri, 4. ciltte tıp, kimya ve mineraloji, 5. ciltte ise fizik, mekanik, mimari ve harp aletlerinden bahsedilmektedir. Almanca yazılan bu eser, Türkçe'ye de çevrilmiş bulunuyor. İstanbul Gülhane Parkı içindeki Has Ahırlar Binası'nda, Başbakan Tayyip Erdoğan tarafından açılan "İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi"yle, Türk insanı onu yeniden tanıma fırsatı buldu. Müslüman bilim adamlarının buluşları, şimdi Gülhane Parkı'ndaki "İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi"nde sergilenmektedir.

Prof. Dr. Fuat Sezgin'in uzun araştırmalar sonucu hazırladığı ve "Wissenschaft und Technik im Islam" adlı Almanca aslından dilimize, Türkiye Bilimler Akademisinin katkılarıyla çevrilen 5 ciltlik "İslam'da Bilim ve Teknoloji" isimli eseri.

Müze yetkilileri, burada sergilenen 140 eserin büyük bir kısmının orijinal olduğunu, eser sayısının, kısa süre sonra 800'ü bulacağını açıklıyor. Açılan müzede; astronomi, coğrafya, deniz bilimleri, saat teknolojisi, geometri, optik, tıp, kimya, maden, fizik ve mekanik, savaş teknolojisi ve mimarlık dallarında eserler ve aletler sergileniyor. Fuat Sezgin Hoca, Almanya'daki Enstitü'de yaptığı olağanüstü çalışmalarını şöyle anlatıyor:

"Bugün bu Enstitü'de 800 den fazla alet var. Yavaş yavaş öğreniyordum, bunu da söylemeliyim. Yani bütün bunları, Arapça Farsca, Türkçe yazmalardan çıkardım. Bunların, Latince ve İspanyolca tercümelerini çıkardım. Benden önce bu konuda çalışan oryantalistler olmuş. Onlarda bu konuda araştırmalar yapmışlar. Mesela Prof. Dr. Wideman diye büyük Alman alimi vardır. Bu adamcağız, tam elli sene İslam bilimler tarihi ile uğraştı. Birçok aletleri, o da, yazmalardan buldu. Hatta ilk alet taklidine başlayan kişi, Wideman'dır. Bu aletlerden bir kısmını, İspanya'da, büyük bir kısmını da Almanya'da yaptırıyordum. Bizim bir atölyemiz var. Aletlerin bir kısmının parçalarını, atölyede yapıyoruz. Birçok parçalarını da Mısır'da, yaptırıyoruz, burada birleştirip tamamlıyoruz.

"Her aletin yapımının, kendine mahsus bir hikayesi vardır. Mesela bazı saatler var. Takiyyüddin denen bir Osmanlı bilgini vardı. On tane saati tarif eden bir kitap yazmış. Onların ikisini yapmaya gayret ettik. Bunu Türkiye'de, İspanya'da, Hollanda'da, Almanya'da, Mısır'da herkese sordum. Hiç kimse yapamadı. Sonra bir Bremen şehrinde, saatçilikten, profesörlüğe girmiş olan bir astronomi profesörü vardı, ona yaptırıldı.

"**Sabit yıldızlar gök haritasını**, bin yıllarında yazılmış bir yazmaya dayanarak yaptık. Çok zordu. Bütün yıldızların bir koordinatları vardır. Bu koordinatları, Kahire'de bir türlü tam veremediler. **Astronomi tarihi** ile uğraşan, Bremen'de bir **Alman bilgini** vardı. Ona götürdüm. Biz bir **küre** yaptık. Küreyi ona gönderdim. Kurşun kalem ile bu resimleri çizerek yıldızların yerlerini belirtti. Bunu alıp, **Kahire**'ye götürdüm. Ondan sonra bunu işlediler.

"Bundan 23-24 sene evvelidi. **9.yüzyılın** başında, **Halife Me'mun'un** yaptırdığı bir **harita** vardı. Onu, **Topkapı Sarayı**'nda bulunan bir ansiklopedide keşfettim. **Me'mun'un haritası, benim buluşlarımın en önemlisi**. Bu haritaya dayanarak, kitabımın coğrafya cildini yazmaya başladım. Coğrafya cildini yazarken, bende herkes gibi, elimizde olan **bütün haritaların, Avrupalılar tarafından yapıldığını zannediyordum**. Tamamıyla bir karanlık içerisindeydim. Fakat İslam coğrafya tarihi üzerinde çalışmam, **10. yüzyıla** uzanınca, benim dünyam değişmeye başladı. Yavaş, yavaş baktım ki, **Müslümanlar, "matematik coğrafya"**yı kurmuşlar. "**Matematik coğrafya**" nedir? **Dünya haritasının**, matematik esaslara; **enlem** ve **boylam derecelerine** dayanarak haritalandırılmasıdır.

"Dördüncü cilde, **bilimler dünyasına** sunduğum önemli bir sonuç vardır. O da, **Amerika kıtasının, Müslümanlar tarafından keşfedilmiş olması**. **Müslümanlar** tarafından **Dünya haritasının** yapıldığı ve bu haritaya dayanarak **Christophe Colomb'un, Amerika'ya değil, Asya'ya ulaşmak istediği** gerçeğine ulaştım."

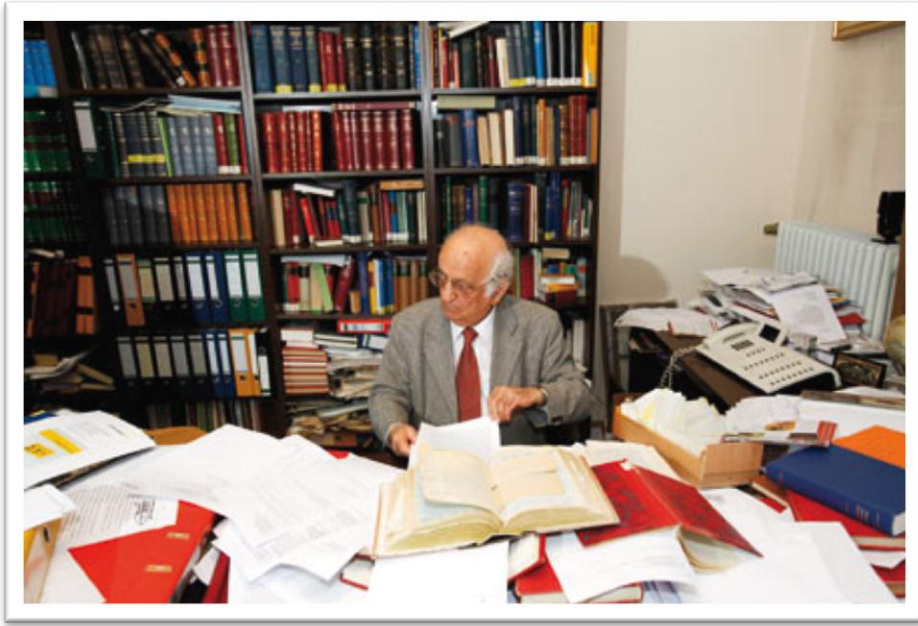
Ödülleri:	Üyelikleri:
Kral Faysal Ödülü (1978) Frankfurt am Main Goethe Plaketi (1980) Almanya 1. Derece Federal Hizmet Madalyası (1982) Almanya Üstün Hizmet Madalyası (2001) İran İslami Bilimler Kitap Ödülü (2004)	Arap Dili Akademisi (Kahire) Arap Dili Akademisi (Şam) Fas Kraliyet Akademisi (Rabat) Arap Dili Akademisi (Bağdat) TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi) Şeref Üyeliği

Yitik hazinenin peşinde bir medeniyet kâşifi: FUAT SEZGİN

1960 darbesinden sonra ülkesini terk etmek zorunda kalan Prof. Dr. Fuat Sezgin, Almanya'da yaptığı çalışmalarla bilim tarihindeki tabuları yıktı: Avrupa medeniyeti, aslında İslam medeniyetinin çocuğudur.

87 yaşına rağmen ışıltıları hiç kaybolmayan gözlerin aydınlattığı, 'âlim'in ciddiyetini yansıtan samimi bir çehre. Boş konuşmaktan hazzetmeyen, yılı 365 gün yaşayan bir azim ve irade insanı. Hedefe ulaşmada engel tanımama, en zor dil engellerini bile inanılmaz bir hız ve suhuletle aşma. Ömrünü, tarihin tozlu arşivlerinde saklanmış kendine ait değerleri bulmaya adanmış ve bu uğurda ağarmış saçlar... O, oryantalist Alman hocası tarafından kulağına fısıldanan gizli hazineyi bulmak için ömrünü bilim tarihine adayan bir ilim adamı.

Sıfatlarından biri, 'Yitik Hazinenin Kâşifi' olan Prof. Fuat Sezgin'i bu kırık satırlarla anlatmak mümkün değil aslında. Kendi insanının ihmali, Batılı bilim tarihçilerinin ise yok saymasıyla efsane hâline gelen değerleri gün yüzüne çıkaran Sezgin, 1924'te Bitlis'te dünyaya gelir. Babası Mehmet Bey, annesi Cemile Feride Hanım. Bir ablası, ağabeyi ve bir de kendisinden küçük erkek kardeşi olan Sezgin, ilkokulu Doğubayazıt'ta, ortaokul ve liseyi Erzurum'da tamamlar. Dindar bir ailede büyüyen Sezgin'e en çok tesir eden kişilerin başında babası ve annesi gelir. "Bazen sorarım kendime, 'Allah'a inancım olmasaydı bu dünyaya nasıl tahammül edebilirdim?' diye. Bana bu dayanma gücünü veren inancı anne ve babama borçluyum." sözleriyle onları rahmetle anıyor.

Lise sonrası 1943'te üniversite tahsili için İstanbul'a gelir. Esas merakı matematiktir ve hedefi iyi bir mühendis olmaktır. Fakat bir seminer hayatının akışını değiştirir. Semineri veren dünyanın en önemli oryantalistleri arasında gösterilen Helmut Ritter'dir (1892 - 1971). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsü'nde, 'İslami Bilimler ve Oryantalizm' dersleri veren (1943-1951) Ritter'in anlattıkları genç Fuat'ı çok etkiler. Ömür boyu "İnsan, hocasını sırtında yumurta taşıyormuşçasına dikkatli dinlemelidir." sözleriyle yâd edeceği Ritter'e tanıştığı anda hayran olmuştur. Edebiyat Fakültesi'ne kaydını yaptırır. 33 dil bilen Ritter artık hem dostu hem hocasıdır.

Onunla tanıştığı an için "Dünyaya yeniden geldiğim andır." diyen Prof. Sezgin, hocasının kendisini talebeliğe kabul etmesini şöyle anlatıyor: "Bana, kaç saatimi okumaya ayıracağımı sordu. 'Öğleden önce 4, öğleden sonra 4 ve akşamdan sonra 4 olmak üzere 12 saat' dedim. Bu vaktin doktora diploması almaya ve kitap telif etmeye yeteceğini; ama bir âlim olmaya yetmeyeceğini söyledi. Ne kadar vakit ayırmam gerektiğini sorunca 'Bütün vaktini ayırman lazım.' dedi." Genç Fuat bu teklifi kabul eder. Doğu'yu Batı'ya taşıyıp yepyeni biçimde tekrar Doğu'ya hediye edeceği yolculuğu bu vurucu sözlerle başlar. Günlük çalışma süresini en az olmak üzere 17 saate çıkarır.

Sevgisi karşılıksız değildir. Ritter de bu zeki ve çalışkan talebeyi sevmiştir. İslam atomizminden bahsettiği bir seminerinde Sezgin'in "İslam'da önemli bir matematikçi var mı?" sorusuna bazı isimler sayarak şu cevabı verir: "İslam dünyasında; Yunanlarda ve modern çağlarda Avrupa'da tanıdığımız en büyük adlar kadar büyük çok matematikçi yetişmiştir." Sezgin, bu cevap karşısında şoke olur. Hâlbuki, ilkokulda hocası, Müslüman bilginlerin dünyanın bir öküzün boynuzunda taşındığına inandığını anlatmıştı. Oryantalist Ritter ise tam tersini söylüyordu. 17. yüzyıldan itibaren sayıları artan Avrupalı bilim adamları yani oryantalistler dil öğrenerek Arapça, Farsça ve Türkçe kitapların tercüme, yayın ve etüdüne başlamıştır. Bunların ağzından, İslam dünyasının genel bilimler tarihine önemli katkılar yaptığını öğrenmek onu hayrete düşürür. O gece sabaha kadar uyuyamaz. Beynine kırbaç tesiri yapan gerçekler ona bir kararı veririr: "O günden itibaren yapılanları öğrenmeye, mümkünse olanlara bir katkıda bulunmaya karar verdim. Genç yaşıma rağmen İslam Bilimleri Tarihi adlı kitabı yazma sorumluluğunu üzerime aldım. Gece gündüz bunun için çalıştım."

Hocası haklıdır. Müslümanların mensup oldukları bir ilim, kültür ve medeniyet dünyası vardır. Kökleri yüzlerce yıl ötesine uzanan sağlam bir medeniyet, görmezden gelinmiş, hakkı yenilmiş, aşağılanmanın yanı sıra bütün yaptıkları elinden alınıp köksüz hâle getirilerek zulme uğratılmıştır. İslam medeniyetinin dünya bilimine yaptığı bütün katkıları, bunun farkında olmayan dünyaya tanıtmayı karardır. Onu ilk günlerde meşgul eden soru 'İslami rivayetlerin ne zaman başladığı ve yazılı rivayetlerden hangi dönemden itibaren bahsetmenin mümkün olduğu'dur. Doğruluğuna emin olduğu hakikati ispatlayacak belgelere, yani yazılı kaynaklara ulaşmak için çalışmalarını ara vermeden sürdürür.

Oryantalistlere karşı tek başına

1947'de Edebiyat Fakültesi'ni bitirir. Arap Dili ve Edebiyatı üzerinde yaptığı çalışmayla 1951'de doktor unvanı alır. 1954'te ise "Buhari'nin Kaynakları" isimli çalışmasıyla doçent olur. Doçentlik çalışmasında hadis kaynağı olarak İslam kültüründe önemli yere sahip olan Buhari'nin (810-870), bilinenin aksine 'yazılı kaynaklara dayandığı' tezini ortaya atar. 'Uydurma tarih' olarak nitelendirdiği Rönesans döneminde arsızca ve hiç kaynak gösterilmeden intihal edilen bilimsel değerlere karşılık, İslam dünyasının 'kaynakların tamamıyla ve-rilmesi' esasını ortaya koyan bir kültür dünyası olduğunu söyler. Tezinde bah-settiği yazılı kaynakların, İslam'ın erken dönemine, hatta 7. yüzyıla kadar gittiğini ortaya koyarak iddiasını güçlü bir temele dayandırır. Sezgin'in 30 yaşında ortaya koyduğu bu tez, Avrupa merkezli oryantalist çevrelerde hâlâ tartışılmakta ve taraftar sayısını artırmaktadır.

Fuat Sezgin, öğrenciliği sırasında İslam araştırmacıları için çok meşhur olan Carl Brockelmann'ın (1868-1956) 5 ciltlik 'Arap Edebiyatı Tarihi' isimli eserini okur. Bu eser, Avrupa ve İstanbul'daki el yazmalarına dayanarak kaleme alınmış bir kitaptır. Yazma eserler hakkında kronolojik malumat veren ve araştırmacılara onlara ulaşma bilgisi sunan kitap, birçok Müslüman yazar hakkında bilgi içermiyordu. Aralıklarla geldiği İstanbul'da birer ay kalan Brockelmann'ın ömrü eserini daha ileriye taşımaya yetmemişti. Prof. Sezgin, ulaştığı yazılı kaynakların çoğunun eserde yer almadığını görünce yazarlar ve eserlerle ilgili kapsamlı bakış sunacak yeni çalışmasını kafasında olgunlaştırmaya başlar. Genç Fuat'ın 'bir hayat projesi olan' bu fikri gerçekten çılgıncaydı. Onlarca yıl sürecek, yüz binlerce eserin incelenmesini gerektirecek ve epey masraflı bu işi tek kişinin yapabilmesi hocası Ritter'e göre de imkânsız gibiydi.

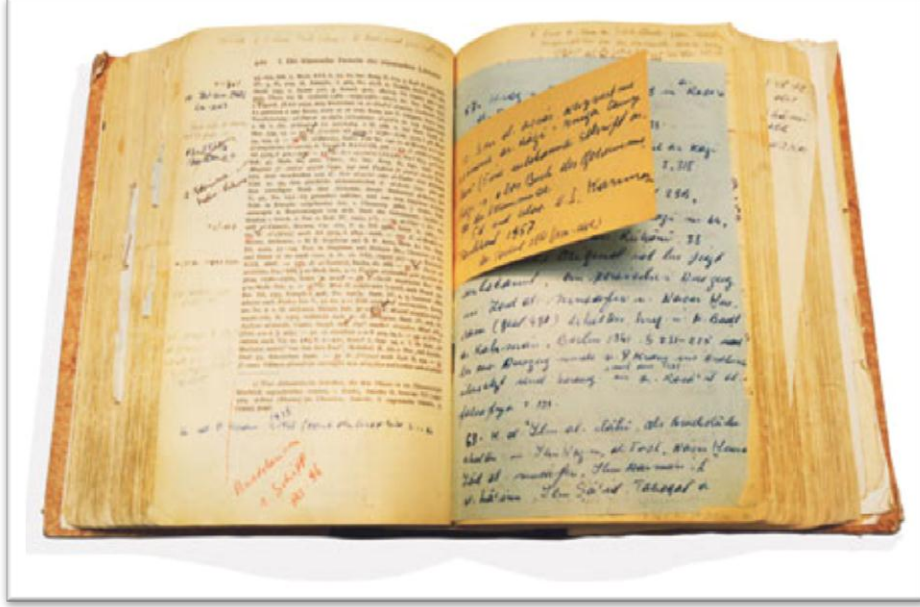
Brockelmann'ın eserinin tamamlanması gerektiğini düşünen tek kişi Fuat Sezgin değildi. Avrupalı oryantalistler de benzer bir niyeti hayata geçirmeye çalışıyordu. Arapça eserlerin tercümelerini yayımlayan Brill Yayınevi'nin önderliğinde, 1950'li yıllarda Avrupalı Şarkiyatçılardan oluşan bir ekip aynı işe koyulmuştu. Büyük bir heyetin yardımı ve UNESCO'nun maddi desteğiyle Brockelmann'ın eserini hem tamamlama hem de daha ileri götürme adına bir ek yazmak istiyorlardı.

Prof. Fuat Sezgin, 1957-1958 arasında birkaç kez Almanya'ya gider. Bonn Üniversitesi'nde çalışır. Bu arada Almancayı ders verecek kadar ilerletmiştir. O günlerde çalıştığı enstitünün müdüründen kalması için davet almasına rağmen kabul etmez. Dönüşte Türkiye'de Zeki Velidi Togan ile İslam Bilimleri Araştırmaları Enstitüsü'nü kurar. İslam Bilimleri Tarihi adlı kitabı yazma konusunda asistanlarla daha hızlı yol almaya başlar.

Ama bu arada 27 Mayıs 1960 darbesi olur. O günleri, "Abim Yassıada'daydı. Kardeşim hapse atılmıştı. Çoluk çocuğu perişandı." sözleriyle özetleyen Sezgin, her şeye rağmen çalışmalarına devam eder. Fakat bir sabah enstitüye giderken gazete satan çocuğun "Yazıyor, yazıyor! 147 profesörün üniversiteden atıldığını yazıyor!" sözleriyle irkilir. Sonrasını kendisinden dinleyelim: "Atılan 147 profesörün arasında 40. veya 50. sıradaydım. Ülkemden ayrılmak istemiyordum. Ama üniversiteden uzaklaştırılınca gitmemin, artık benim iradem dışında olduğunu gördüm. Süleymaniye Kütüphanesi'ne gittim ve iki Amerikalı, bir de Frankfurt Üniversitesi'nin eski rektörü olan dostlarıma; 'Üniversiteden çıkarıldım. Bana çalışmalarımı devam ettirecek bir yer bulabilir misiniz?' diye mektup yazdım. 30 gün içinde üçünden de olumlu cevap geldi. Ben Frankfurt'u tercih ettim. Ayrılacağım akşam, Galata Köprüsü'nün Karaköy tarafına gittim. 15-20 dakika Üsküdar'a baktım. Güzel bir geceydi; ama gözlerimin yaşını silmek zorunda kaldım. Kızgın değildim, sadece üzgündüm."

Almanya'ya giderken yanına sadece araştırmalarının yer aldığı iki bavul dolusu fiş ve belgeleri alır. 1961 yılında Frankfurt Goethe Üniversitesi'nde misafir profesör olarak ders vermeye başlar. Derslerinde teorilerini, modellerini ve araştırma projelerini Almanca anlattığı için talebeleri çok mutlu olmuştur. Disiplinli çalışması, işini ciddiye alması ve bunu yaparken örnek bir ahlaki tavır sergilemesi sebebiyle herkes tarafından çok sevilir.

Türkiye'de kalmış olsaydı belki de birçok entrika, kıskançlık ve ayak oyunlarının döndüğü üniversite ortamında ideallerini gerçekleştiremeyecekti. Almanya'da da bilimsel çalışmalarının ağırlık noktası, Arap-İslam kültürünün tabii bilimler tarihi alanıydı. Goethe Üniversitesi'nde bu sahadaki zengin kaynaklara kolayca ulaşınca çalışmalarını hızlandırır ve ilahiyat bölümünün açılmasını sağlar. 1965'te Almanya'da doğal bilimler alanında yeni bir Habilitasyon yapar ve bu alanda profesörlük unvanı alır.

'Bu kitabı başkası yazamazdı'

Yıl 1966'dır. Brockelmann'ın eserini genişletmek için kurulan ekip araştırma yapılacak konuları tespit etmiş ve bilim dünyasına dağıtmıştır. Prof. Sezgin'in de konu ile ilgilendiğini öğrenince meraklanırlar. Hollanda Leiden'de bir yayınevi Prof. Sezgin'i davet eder. Fransız, Alman ve İngiliz 10'dan fazla bilim adamından kurulan heyetçe imtihan edilir. Heyet, Sezgin'den etkilenmesine rağmen önyargılarını kıramadığı için 'Müslüman, Türk birisi bu kitabı yazamaz' kanaatinden vazgeçmez. Batılı bir ilim adamı, Sezgin'e "Alman olmadığın için karşı çıkıyorlar." değerlendirmesini yapar. Sezgin daha bir azimle çalışmalarına devam eder. 1967'de Arap-İslam İlimleri Tarihi kitabının ilk cildi basılır. Sezgin, oryantalist komitenin baskı sonrası tavrını şöyle özetler: "Kitabın basılmış hâlini gördükten sonra bir toplantı daha yaptılar. 'Bizim devam etmemize lüzum yok' diyerek komisyonu lağvettiler." Hocası Ritter'e de bir nüsha gönderir. Sezgin'e gelen ve eşi tarafından saklanan cevabi mektupta "Böyle bir kitabı kimse yazamamıştı, yazmamıştı ve yazamazdı da." ifadeleri yer almaktadır. Hocasının mektubu ona büyük manevi destek olur.

Alman bilim adamı Prof. Gerhard Anders onun bu başarısını anlatırken şu ifadeleri kullanıyordu: "Şahsen onun kadar istikametli ve bütün hayatını sadece bilimsel çalışmaya adanmış çok az kişi tanıyorum. Sezgin bu zor işi tek başına başardı. Sahip olduğu o kadar kapsamlı malzemeler vardı ki Brockelmann'ın sınırlarını aşmıştı. El-Biruni, el-Kindi, Farabi, İbni Sina gibi isimleri Brockelmann gibi sadece bir yan konu olarak ele almayı uygun ve yeterli görünmüyordu. Başta fen bilimleri olmak üzere bütün bilimleri belirli disiplinler altında ele almaya karar vermişti."

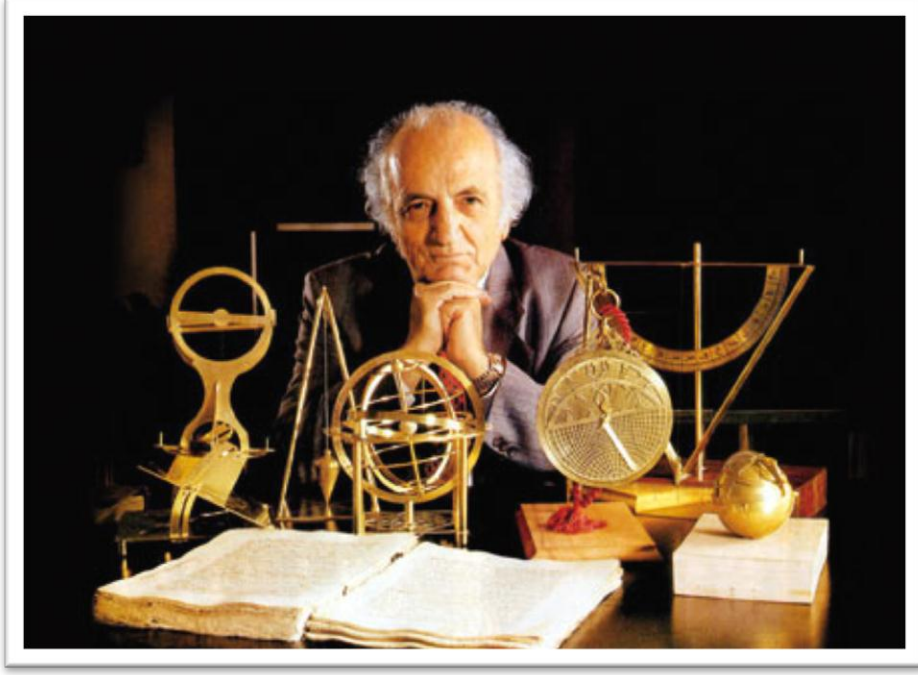
Prof. Dr. Fuat Sezgin, 1961 yılı Mart ayında Almanya'da bir camide 18 yaşında Müslüman olan Ursula Hanım'la tanışır. Nişanlanırlar. Sezgin, bilimsel çalışmalarına ara veremediği için nişanlılık

biraz uzun sürer ve 1966 yılında evlenirler. Hem hayatının daha düzene girmesi hem de eşinin desteği ile çalışmalarını daha verimli hâle gelir. Sezgin'in yazdığı müsveddeleri temize geçiren Ursula Hanım, bütün vaktini kitaplar arasında geçiren kocasına kendisini vakfeder. Sezgin duygularını ifade ederken eşinden takdirle bahsediyor: "Eşim bana büyük bir kuvvet veriyordu. Ondan dolayı ben Allah'a her zaman şükrediyorum. Günde 17 saat çalışma fırsatı veren, bunun için imkân hazırlayan bir hanımı bana bahsettiği için." Sezgin'in 'dünyada aldığım en güzel hediye' dediği kızı Hilal 1970 yılında dünyaya gelir. Ailenin tek çocuğu olan ve babasının özelliklerini taşıyan Hilal Sezgin Almanya'da yazarlık, gazetecilik ve TV programcılığı yapıyor.

Kitabının yayımlanması ve düşüncelerinin destek görmesiyle Fuat Sezgin'in önü daha da açılır. Alman Araştırma Cemiyeti kitabını finanse eder. Asistan ve sekreter verir. Ulaştığı saygınlık ona Almanya dışında da kapıların açılmasını sağlar. Kral Faysal Vakfı'ndan İslami Bilimler Ödülü'nü alır. Bu ödül vesilesiyle Arap dünyasını gezip akademik camia ve bakanlıkların desteğini kazanır. İlerleyen yaşına aldırılmadan 'İslam Bilim Tarihi' adına; fizik, kimya, biyoloji, hayvancılık, veterinerlik, ziraat, tıp, astronomi, coğrafya gibi bilim dallarına ait eser veya orijinal aletin varlığını duyunca dünyanın neresinde olursa olsun peşine düşer. Çok sayıda dil bildiği için tercümana ihtiyaç duymadan bulduğu her eseri bizzat inceleyen Sezgin, 60'ın üzerinde ülkede çalışmalar yapar. Bu ülkelerdeki birçok kütüphanenin tozlu raflarındaki eserleri gün yüzüne çıkarıp araştırmacıların ulaşabileceği kaynaklar hâline getirir.

Sezgin Hoca, 1982'de Goethe Üniversitesi'ne bağlı Arap-İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü'nü, bir yıl sonra da müzeyi kurar. Müze, onun İslam dünyasında iyice tanınmasını sağlar. Burada çok büyük bir kütüphane ve Arapça el yazmaların mikrofilm koleksiyonu ve 1300 kadar tıpkıbasımı bulunmaktadır. Sezgin, İslam bilimler tarihi uzmanlık alanını yeniden biçimlendirip yeni bir temele oturtmuştur. Enstitü sayesinde el yazması eser ve bilgiler sistemleştirilerek araştırmaya hazır hâle getirilmiştir. Mesela hangi Müslüman ilim adamlarının coğrafya ile ilgili çalışmalar yaptığını ve hangi kütüphanelerde bu saha ile ilgili eserler bulunduğunu ortaya koyar.

Bu araştırmaların toplandığı bilimsel eser yıllar içinde cilt cilt artarak bugün itibarıyla 15 cilde ulaşır. Oryantalistlerin başvuru kaynağı hâline gelen eser, mevcut en güvenilir kaynaklarla yazılmış bir İslam Bilim Tarihi'dir. Araştırma ve yazmalarını sürdüren Sezgin, 87 yaşında olmasına rağmen eserine son noktayı koymadığı için hâlâ günde 14 saat çalışıyor. Sezgin, yazımı devam eden 16 ve 17. ciltlerin konusunun 'Arap dilindeki edebi bilimler' olduğunu söylüyor. Arapça yazan Müslümanların dilin özelliklerini gözlemlenme işinde edebî tenkit ve edebî teoriler geliştirdiklerini belirten Sezgin, "Bu alanda biri stil grameri, diğeri de şiir üzerindeki estetik hükümlerin psikolojik izahları diye iki dal ortaya çıkmış. Bunlar benim değil, biri Alman oryantalist MaxWeisweiler'in, diğeri hocam Hellmut Ritter'in. Benim bu yöndeki küçük katkımları ulaşılan sonuçların biraz daha geniş materyale dayanarak tarihsel gelişmelerini belirtmek olacaktır." diyor.

Pratisyen tarihçi!

Prof. Sabri Orman'ın mükemmel tespitiyle Sezgin aynı zamanda örneği çok nadir görülen 'pratisyen tarihçi'dir. Emekli olmasına rağmen hâlen direktörlüğünü ve çalışmalarını yürüttüğü enstitüye bağlı müzede, tarih kitaplarındaki bilgilerin kitlelere ulaşması için bu bilgilere görsellik kazandırmıştır. Kaybolmuş, örneği kalmamış eserleri, aletleri yeniden vücuda getirmiştir. Müzede bilimsel araç gereçlerin, yazılı kaynaklara dayanarak yapılan örnekleri sergilenmektedir. 800'ü aşkın icadın bire bir modellerinin sergilendiği müze dünyada bir ilktir ve hâlâ benzeri yoktur. Gazeteci olmasına rağmen bu sahada yaptığı çalışmalarla dikkat çeken Reiner Hermann, yazma eserlerin bilim adamlarına hitap ettiğini belirterek "İslam medeniyet tarihini anlaşılır hâle getirmek için Müslümanlara bu müzeden daha güzel bir hediye veremezsiniz. Onlara uygarlıklarının 800 yıl sürdüğünü, görkemli olduğunu, utanılacak bir şey olmadığını başka bir şekilde gösteremezsiniz." diyor.

Prof. Sezgin, yüz binlerce el yazması eserde tarifleri yapılan; ama bugün kimse tarafından bilinmeyen çok sayıda ilmî buluşla karşılaşır. Bilim ve teknoloji tarihinin bu nâdide eserlerini el yazması kitaplardan çıkarıp önce ne olduklarını ve nasıl çalıştıklarını anlamaya çalışır. Sonrasında ustalara, yapılacak âletin şeklini ve çalışma sistemini anlatarak yol gösterir, birlikte yapmaya başlar. Sergilenen eserlerin orijinalleriyle birebir aynı olması için büyük emek harcar. Çalışır hâldeki usturlablar, tıbbi, mekanik ve astronomik gözlem âletleri ve büyük sulama proje modelleri önyargılarla gelen Avrupalı ziyaretçiler tarafından da merakla ve şaşkınlıkla inceleniyor. Halife Me'mun'un meşhur dünya haritasının yer aldığı yerküresi, Sufi'nin ünlü gökküresi,

Takiyüddin'in su pompası ve saatleri, dünyanın ilk su torpidosu müzede sergilenen aletler arasında.

İslam medeniyetinin çocuğu

Fuat Sezgin, eserleri gün yüzüne çıkardığı çalışmalarını şöyle anlatıyor: “Burada sergilenen icatlar kitaplarda yer alan icatların yüzde biri bile değil. Benden önce bu konuda çalışan oryantalistler olmuş. Mesela Prof. Dr. Wideman isimli büyük Alman âlimi tam 50 sene İslam bilimler tarihi ile uğraştı. Birçok aleti, yazmalardan buldu. Hatta ilk alet taklidine başlayan kişi, Wideman’dır. Bu aletlerden bir kısmını İspanya’da, Mısır’da ve büyük bir kısmını da Almanya’da yaptırıyordum. Parçaları burada birleştirip tamamlıyoruz.”

Prof. Sezgin, her aletin yapımının, kendine mahsus bir hikâyesi olduğunu söylüyor. Takiyüddin isimli Osmanlı bilgini, 10 ayrı saat tarif eden bir kitap yazmış. Onların ikisini yapmak ister; fakat Türkiye, İspanya, Hollanda, Almanya ve Mısır’da kimse yapamaz. Sonra Bremen şehrinde, saatçilikten profesörlüğe yükselmiş bir astronomi hocası bulur, ona saati yaptırır.

Müzedeki aletlerle ilgili en ilginç anılardan biri de Fas’ın başkenti Fas’taki su saati. Saat bozuktur ve nasıl çalıştığını oradakiler dâhil kimse bilmemektedir. Tarihten kalan bu problemi çözen kişi de Prof. Sezgin olur. Yazma eserlerden bulunduğu su saatinin tarifine göre yeni bir model yaptırarak saatin nasıl çalıştığını göstermiştir.

Dünyanın saygı ve destekte kusur etmediği Sezgin’in kıymetini en geç anlayan kendi ülkesi oldu. İstanbul Gülhane Parkı içindeki Has Ahırlar Binası’nda, 2008’de açılan ‘İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi’ ile, kendi insanı Fuat Sezgin’i yeniden tanıma fırsatı buldu. Müslüman bilim

adamlarının buluşlarının 140 kadar orijinal kopyası bu müzede de sergileniyor. Eser sayısı artırılmakta olan müzede astronomi, coğrafya, deniz bilimleri, saat teknolojisi, geometri, optik, tıp, kimya, fizik ve mekanik, savaş teknolojisi ve mimarlık dallarında eser ve aletler sergileniyor.

Batılı ilim adamı Prof. Jungrathmeir ilimler tarihi konusunda hiç bilgisi olmayan bir Müslüman'ın bu müzeyi ziyaret ederek 2-3 saat içinde İslam bilimleri ve geleneği hakkında izlenim edinebileceğini vurgulayarak, "Bilhassa ortaokul öğretmenleri talebeleri ile bu müzeyi ziyaret edip sonuçlarını öğrencileri ile tartışmaları güzel olacaktır. Ayrıca bu araştırmaların ortaya koyduğu sonuçların da ders kitaplarında yer alması gerekir." diyor.

Avrupalı ziyaretçilerle görüşmeyi de ihmal etmeyen Fuat Sezgin'in temellendirip öne sürdüğü iddialı sözleri beyinlerde iz bırakıyor: "Ben, 68 yılımı bu sahayı araştırmaya verdim. Milletler için zaman, bir insanın ömründen ibaret değildir. Her medeniyet kendinden öncekilerin devamıdır. Bugünkü Avrupa medeniyeti de İslam medeniyetinin muayyen bir devirden sonra, başka iktisadi ve jeopolitik şartlar altında ortaya çıkan devamından ibarettir. Avrupa medeniyeti, İslam medeniyetinin çocuğudur. Birçok Avrupalı aydının bunu kabullendiğini memnuniyetle görebiliyorum; ama büyük çoğunluk hâlâ bu hususta bir şey bilmiyor. Kendilerine bazı misaller verdiğinizde bunu dehşetle karşılıyor, inanmıyor."

Frankfurt'taki müzeyi bina çok küçük olduğu için yılda 30 bin kişinin ziyaret ettiğini söyleyen Sezgin, Müze'nin bir örneğinin dünyanın coğrafi merkezi sayılabilecek İstanbul'da kurulmasını önemli buluyor.

Fuat Sezgin'in dil yönü de ayrı bir tez konusudur. Süryanice, İbranice, Latince, Farsça, Arapça ve Almanca çok iyi derecede olmak üzere 27 dil bilen Sezgin'in ihtiyaç duyduğu dili 6 ay gibi kısa sürede öğrenebildiği ifade ediliyor. Türklerdeki dil öğrenme zorluğunun gramer bilmemekten kaynaklandığını belirten Sezgin okullardan gramer dersi kaldırıldığı için babasının sarf-ı Türki, yani Türkçe gramer kitabını zorla okuttuğunu ifade ediyor. Sezgin, "Dil öğrenmemde gramer mefhumunun kafama yerleşmiş olması büyük kazançtı. Türkiye'de çözülecek en büyük problemlerden biri de bu gramer meselesidir. Türk okullarına gramer dersinin tekrar konulması gerekir." diyor.

Prof. Sezgin, ilimler tarihi araştırmalarının sadece 5-6 dil bilmekle yapılamayacağını vurguluyor: "Ruslar, Fransızlar, Almanlar, İngilizler, Hollandalılar, Polonyalılar bile bu konuda bir şeyler yazmış. Münakaşa etmek için onları okumak lazım. Ben mümkün mertebe o dilleri öğrenmeye çalıştım. Bir kısmını biraz iyi, bir kısmını az öğrendim. Dili öğrenmek için dilin memleketine gitmek şart değil. Dil bana göre önce gözle öğrenilir, sonra kulakla öğrenmek suretiyle geliştirilir. Konuşmak veya kitabı okumak isterseniz masada öğreneceksiniz."

Fuat Sezgin Hoca'nın eserleri saymakla bitmez. Bütün ciltleri tek tek sayıldığında Coğrafya, Tıp, Matematik, Astronomi, Müzik, Felsefe gibi orijinal eserlerin tıpkıbasımlarını ve bu konuda araştırmalar yapmış Batılı bilim adamlarının çalışmalarının yeniden basımlarını içeren 1300 cilt civarındaki eser Sezgin'in ömrünün ne kadar bereketli olduğunu ortaya koyuyor. Sezgin'in çalışma odası tam bir kütüphane gibi. Dört duvarı kaplayan farklı boylarda yüzlerce ciltten oluşan kitapların neredeyse hepsi kendi eseri.

Vatandaşlık teklifini reddetti

Çalışmalarının halk tarafından anlaşılması ve müzedeki eserlerin daha iyi tanınması için İslam'da Bilim ve Teknoloji adıyla 5 ciltlik bir çalışmayı 2003 yılında Almanca olarak yayımlar. Bu eser 2004 yılında Fransızcaya, daha sonra Türkçeye, bu yıl da İngilizceye tercüme edilir. Rahat anlaşılabilen eserin 1. cildinde İslam bilim tarihi ve giriş; 2. ciltte astronomi; 3. ciltte coğrafya, denizcilik, saatler, optik ve geometri; 4. ciltte tıp, kimya ve mineraller ve fosil oluşumlar; 5. ciltte ise fizik ve teknik, mimari, savaş tekniği, antik objeler, cam ve seramik sanatından bahsedilmektedir.

Prof. Sezgin, ihlaslı bir tekke müridini andıran sade hayatı ile tam bir ilim müridi. Her türlü alayış ve lüksten uzak çalışma bürosu ise onun âdeti tekkesi gibi. Sezgin Hoca az konuşmak ve az uyumanın yanına az yemeyi de eklemiştir. "Evden çıkarken çantama sadece küçük bir ekmeğin parçası koyarak gidiyorum enstitüye. Orada dolabımdan ufak bir peynir parçası veya bir yağsız reçel çıkarır, onunla öğle yemeğini hallederim. Yani 10 dakikayı geçmiyor öğle yemeğim." sözleri onun hayat standardını gösteriyor. Günümüzde alabildiğince israf edilen vaktin ne kadar değerli olduğunu şu sözlerle anlatıyor: "Kitapları yazarken bazen yoruluyor ve biraz dinlenmek istiyorum.

Fakat zaman geçiyor endişesi ile hemen dinlenmeyi bırakıp kendimi yazmaya zorlarım. Cumartesi-pazar bile saat 07.30'da enstitüdeyim.”

Fuat Hoca, Ortaçağ'ın İslam medeniyeti ile aydınlatıldığını, dolayısıyla Yunan ve Batı medeniyeti arasındaki kopuk bir halka olmadığını ortaya koymuştur. İleri yaşına rağmen gerçekleştirmek istediği çok sayıda projesi olduğu için hâlâ zamanı yoktur. Ancak bize yaptığı gibi, yine de kapısını çalanları geri çevirmez, muhabbet eder, yeni fikir ve projelerinden bahseder. Mesela heyecanla bize bahsettiği İstanbul'da Bilimler Tarihi Enstitüsü kurulması fikrini, çok sayıda ilim ve hayırsever iş adamı da destekleyecektir.

Birçok ilmî çalışma ve doktora tezi onun eserlerinde çıkardığı sonuçlar üzerine bina edilmiştir. Medeniyetler çatışması teziyle iki kültür dünyasını birbirinden ayıran zümrelerin karşısında diyalog köprüleri kurmayı ve birlikteliği savunanlara en büyük desteği verenlerin başında gelmektedir. Almanca kaleme aldığı eserleriyle Avrupa'daki bilim dünyasına yapmış olduğu büyük hizmeti Almanya tarafından birinci derece federal hizmet madalyasıyla ödüllendirilmiştir. Ama o 50 yıllık ayrılığa rağmen hâlâ Türk vatandaşıdır.

Almanya Cumhurbaşkanı Johannes Rau ona bizzat vatandaşlık teklifi yapar. Ama o ülkesinden uzaklaştırılmış ve sahip çıkılmamış olmasına rağmen kabul etmez. Red cevabı karşısında şaşırın ve “Niçin?” diye soran Cumhurbaşkanı Rau'ya verdiği cevap ve bu cevabı anlatırken gözlerinden süzülen gözyaşları onun vatan aşkını ortaya koymaktadır: “Ben kendimi vatanımdan hiç ayrı düşünmedim. Ben ne yaptımsa hepsini milletim için yaptım.”

Gerilemenin sebebi din değildir

Müslüman dünyasındaki gerilemeye İslam'ın sebep olduğu iddiası doğrulansaydı 60 yılı bulan araştırmalarımda bu gerçeği kabul etmek zorunda kalırdım. Gerileyişin sebebi din değildir. Başka tarihî sebepler var. Müslümanlar, 8-16. yüzyıllar arasında tüm ilim dallarında önemli buluşlara sahiptir. Papazlar, Müslüman âlimlerin kitaplarını Latinceye tercüme ederek bilimsel gelişmenin ilk adımlarını atıyordu. Avrupa'da başka okuma yazma bilen yok gibiydi. Bu arada, Batı bilimini sanıldığı kadar aksine din adamlarına borçlu. Avrupalılar; Sicilya ve Endülüs'te tercüme edilen İslam bilginlerinin eserlerini kaynak göstermeden intihal ediyorlardı.

Kur'an bilim ansiklopedisi değildir

İslam'a göre bilginin kaynağı bilimdir. İslam dünyasında Kur'an'ı bilimsel gelişmelerin sonuçlarıyla tefsir etme çalışmalarına tamamıyla karşıyım. Kur'an bir bilim ansiklopedisi değil. Kur'an insanlara

yeni bir iman, yeni bir ahlak getirir. Fakat onun getirdiği yeni bir atmosfer ilmin başka kültür dünyalarından alınanlara nispetle çok ileriye gitmesini sağlamıştır.

Amerika'yı önce Müslmalar keşfetti

Çođu modern bilimin kuruluşu, 8-16. yüzyıllarda yaşamış İslam bilginlerine dayanıyor. Portekizlilere mal edilen modern denizcilik bilimi yüzde yüz İslam bilginlerine ait. Modern denizcilik, İslam dünyasının bir malıdır. Avrupalılar, Müslümanlardan bazı ölçümleri öğrendi. Ancak, trigonometri bilgileri yeterli olmadığı için Ekvator'a paralel ölçümlerin nasıl yapıldığını bir türlü anlayamadılar. İslam haritaları, 15. asrın başlarında Portekizlilere ulaşmıştı. Ben de herkes gibi, elimizdeki haritaların, Avrupalılar tarafından çizildiğini zannediyordum. Araştırmalarımda Müslümanların matematik coğrafyayı kurduğunu gördüm. 'Matematik coğrafya' dünya haritasının, matematik esaslara; enlem ve boylam derecelerine dayanarak haritalandırılmasıdır. Amerika kıtası, ilk önce Müslümanlar tarafından keşfedilmiştir. Müslümanlar tarafından yapılan dünya haritası ile yola çıkan Kristof Kolomb, Amerika'ya değil, Asya'ya ulaşmak istiyordu.

İslam bilimi, Batı'ya nasıl geçti?

11. asırda Tunuslu bir tacir olarak İtalya'ya giden, sonradan Constantinus Africanus adını alan kişi, Monte Cassino Manastırına kapandı. Bu zat, Tunus'a gidip 3 yıl sonra İslam bilginlerine ait 25 tıp kitabıyla Salerno'ya dönmüştü. Africanus, Manastır'a kapandıktan sonra kitapları Latinceye tercüme ettirdi. O kitaplar, 'ya kendi adıyla veya eski Yunan otoritelerinin adıyla' yayımlandı. Çalışkan, becerikli ve kurnaz İtalyanlar, 17. yüzyıla kadar İslam eserlerini, Sicilya adası ve Güney İtalya üzerinden Avrupa'ya taşıdı. Ancak, hep kendi isimleriyle yayımladılar. İtalya; İslam medeniyeti ve biliminin Avrupa'ya aktarılmasında bir 'istasyon' görevi yaptı.

Türkiye'deki ahlaki erozyon araştırılmalı

Türkiye'de beni çok zen bir değişmeden ziyade menfi mânâda bir gelişme var; o da bana öyle geliyor ki insanlar daha çok materyalist ve vefasız olmaya başladı. Uçuruma gidiş şeklinde olan ahlaki geriliğin üzerinde içtimai realite olarak durulmuyor. Milletimin istikbali bakımından bazen uykum kaçıyor. Türkiye'de müspet gelişmeler de var. Fakat bu menfi gelişme üzerinde durmazsak, buna çare aramazsak bilmiyorum memleketimizin 20 sene sonraki geleceği nasıl görünür? İslam dininin ahlaki prensipleri vardır. Bu prensipleri din adamları Müslümanlara tanıtacaktır. Bunları ulaştıracak insanlar, din adamı yok. Din adamı Türkiye'de bugüne kadar hatta -gcenmesin yine de beni dinleyecek din adamları- sadece camilerde ibadetten, cennet-cehennemden bahsediyor. Fakat İslam'ın muazzam içtimai bir müessese olduğunu, onun ahlaki prensipleri olduğunu din adamları ya bilmiyorlar ya da iyi değerlendiremiyorlar.

İslam yabancı ilim adamlarına değer verdi

Yunanın duraklamaya girmesiyle ilimler tamamen durmuş değildi. Özellikle Akdeniz havzası içerisinde büyük kültür merkezleri vardı. Fakat, bunlar büyük bir 'yaratıcı' hamlede bulunamıyordu. İşte İslamiyet'in gelişiyle böyle bir muhit oluştu. İslam tüm kültür merkezlerini kendi içerisinde topladı. Bu ilimlerin temsilcilerini hürmetle karşılayan İslamiyet onlara ecnebi muamelesinde bulunmadı. İlmî teşvik etti. Düşünebiliyor musunuz, çölden gelen bedeviler, bir anda ilme önem veriyor ve okuryazar oluyorlar. Benim kanaatime göre, 8. yüzyılın sonlarına doğru İslam dünyasında gelişen okuma yazma oranı, tüm dünyadaki toplumların okuma yazma oranından daha fazla idi. Müslümanları yanlış düşünce ve kompleksten kurtarmak lazım. Müslümanların kimya, fizik, tıp, sosyoloji ve tarih alanlarında ortaya koyduklarını kimse bilmiyor. Bundan dolayı modern bilim tarihi yeniden yazılmalı.